



BISKUPSTVÍ KRÁLOVÉHRADECKÉ

diecézní organolog

Velké náměstí 35, 500 01 Hradec Králové, tel.: +420 607 935 859, e-mail: ubliir.varhanik@tiscali.cz

Č.j.: BiHK-10/2023
Dne: 17. 6. 2023

Římskokatolická farnost – děkanství
Mgr. Ing. Vladimír Handl
Jiráskovo náměstí 71
517 41 Kostelec nad Orlicí

Věc: Varhany v kostele sv. Jiří v Kostelci nad Orlicí

Dvoumanuálový mechanický nástroj postavil v letech **1861 až 1863 Amand Hanisch** z Rychnova nad Kněžnou za 1130 zl. 20 kr. (viz SOkA RK: fond Archiv děkanství Kostelec nad Orlicí, kniha 166, inv. č. 969/97).

Původně plánoval Hanisch stavbu jednodílné varhanní skříně, ale nakonec došlo k rozdělení do dvou symetrických skříní, zdobených zlacenými řezbami. V prospektu se dochovaly původní cínové píšťaly Principalu 4' a Principalbasu 4', které lemují i vnitřní strany skříní. V jedné skříní je umístěn hlavní stroj a část pedálu, ve druhé je pozitiv a druhá část pedálu. Hrací stůl je volně stojící s původními klaviaturami, manubrii, pedálnicí, lavicí a vysouvacím pultem. Vzduchová soustava tří klínových měchů je umístěna v zadní místnosti a kolem roku 2010 zde byl instalován nový ventilátor Laukhuff.

Varhany byly v minulosti několikrát opravovány a nevyhnuly se ani četným dispozičním úpravám. Již v roce 1869 nástroj opravoval pravděpodobně sám Amand Hanisch. Brzy následovaly poměrně nákladné opravy, které realizoval Franz Alois Hanisch z Jakubovic v roce 1884 (za 500 zl.) a v roce 1894 (za 356 zl.).

Další velkou opravu provedl v roce 1913 Antonín Mölzer z Kutné Hory. V rámci této opravy byla původní Octava 4' nahrazena Gambou 8', která byla navíc pro nedostatek místa částečně vyvedena horizontálně pod vzdušnici, a na II. manuál byl dosazen v té době oblíbený rejstřík Vox celestis 8'. V roce 1923 nástroj opravil Václav Poláček a Bohumil Žloutek. Dosud poslední větší oprava zde proběhla v roce 1979 a prováděl ji Jaroslav Hubený z Protivína. Od něj pochází nová Flauta dulcis 8' a Cellobas 8', místo kterého zde stál původně Quintbas 6'.

Nástroj je dosud funkční, ale vykazuje řadu závad, které jsou na první pohled patrné na hracím stole a slyšitelné při hře. Jedná se o silně opotřebenou klávesnici, prošlapanou pedálnici, ulomené manubrium, visící tóny v pedálu a podobně. Další závady jsou ukryty uvnitř nástroje. Jedná se o praskliny na vzdušnici, které byly již provizorně přelepované. Poškozené jsou průchodky ve ventilových komorách, opotřebená a červotočem napadená je tónová i rejstříková traktura, která byla v minulosti již amatérsky opravovaná. Kovové píšťaly jsou pomačkané, přelepované a poškozené neodborným přeladováním. Dřevěné součásti jsou lokálně napadeny dosud aktivním červotočem. Nástroj je znečištěný a celkově rozladěný.

Je evidován jako movitá kulturní památka s rejstříkovým číslem 36-6187.

Současná dispozice a pravděpodobný původ píšťalového fondu:

I. man (C – f3, 54)

Principal	8´	původní prospektový rejstřík
Flauta dulcis	8´	nová z roku 1979
Gamba	8´	nepůvodní rejstřík, z roku 1913
Salicional	8´	původní cínový rejstřík (?)
Kamzičí roh	8´	původní cínový kónický rejstřík
Flauta dulcis	4´	původní dřevěný rejstřík
Superoctava	2´	původní cínový rejstřík
Mixtura 4x		původní cínový rejstřík

II. man (C – f3, 54)

Portunal	8´	původní rejstřík
Aeolina	8´	část nepůvodního rejstříku z roku 1913
Principal	4´	původní prospekt
Flauta minor	4´	původní rejstřík, dřevěný kryt

Pedál (C – h, 24)

Bourdonbas	16´	původní rejstřík, dřevěný kryt
Octavbas	8´	původní rejstřík, dřevěný otevřený
Cellobas	8´	nepůvodní rejstřík z roku 1979
Principalbas	4´	původní rejstřík

manuálová spojka

Vzhledem k významu nástroje a jeho památkové ochraně doporučuji realizovat celkové restaurování nástroje. Všechny práce by měly být provedeny v souladu se současnými zásadami restaurování a se snahou o maximální zachování všech prokazatelně původních součástí. Cílem obnovy varhan by mělo být v první řadě vrácení plné a spolehlivé funkčnosti nástroje a obnova původního zvukového charakteru. Obnovený nástroj by měl splňovat nejen nároky současných restaurátorských trendů, ale měl by vyhovovat především potřebám liturgie, pro kterou byl původně určen.

Amand Hanisch (1812 – 1894) se vyučil u Jiřího Španěla z Rokytnice v Orlických horách a dodnes se z jeho tvorby dochovalo 8 dvoumanuálových a 5 jednomanuálových varhan. Dlužno dodat, že většina Hanischových nástrojů se dochovala ve slušném stavu a bez větších zásahů, což svědčí o jeho solidní práci.

Hanisch měl velmi dobrou pověst a byl velmi žádaným a vytíženým varhanářem. Pracoval až do pokročilého věku a svůj poslední nástroj postavil těsně před smrtí v roce 1894, ve svých 82 letech (v tradiční zásuvkové konstrukci). Patřil tak k jedněm z posledních mistrů klasického řemesla, který se nenechal ovlivnit nastupující průmyslovou výrobou. Nástroje A. Hanische jsou pozoruhodné i po zvukové stránce. Varhanář si totiž mimo jiné liboval ve smykavých kónických řadách, které uměl mistrně naintonovat. Zvláštní charakter pléna jeho nástrojů je způsoben zejména nízkou položenou čtyřřadou terciovou mixturou, která dodává plénu nevšední tajemný charakter.

Václav Uhlíř
diecézní organolog
e-mail: uhlir.varhanik@tiscali.cz
mobil: +420 607 935 859

